

สรุปเวทีสัญจรโครงการชุดสีนามิในพื้นที่จังหวัดตรัง
วันที่ 8-9 กุมภาพันธ์ 2557

โครงการการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนบนวิถีชุมชนบ้านในทอน ต.สุโสะ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง

รายละเอียด:

คุณชนิษฐา จุลบล (พี่เลี้ยงโครงการจังหวัดตรัง) :

โครงการนี้มีประเด็นที่ใกล้เคียงกับโครงการของคลองสีล่อมคือการอนุรักษ์ป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วมารวมคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

คุณสมพร ชันน่วย (หัวหน้าโครงการ) :

ผมขอพูดถึงที่มาที่ไปของโครงการนี้ บ้านในทอนมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ ป่าชายเลนจำนวน 12,000 ไร่ หลังการยกเลิกการให้สัมปทาน ชาวบ้านส่วนใหญ่หันไปประกอบอาชีพอื่นๆแทนอาชีพประมง และต่อมาชุมชนได้ทำงานวิจัยอนุรักษ์ป่าชายเลน ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้คุณค่าความสำคัญของป่าชายเลนมากขึ้น ขณะเดียวกันป่าบ้านในทอนกลับมาสวยงามเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆในน้ำ บนบก ในอากาศ สัตว์น้ำมีปริมาณมากขึ้น กุ้งกุลาดำ ตัวโตๆ กุ้งแชบ๊วยสีขาวอมชมพู ปูดำก้ามใหญ่ ปลากระพง กะพงขาว ปลาเก๋าสีสวยรสชาติอร่อยราคาแสนแพงหาได้ที่นี้ สำหรับรายชนนซึ่งอุดมไปด้วยแคลเซียม หาได้ทั้งปี ถ้าคลองเป็นแหล่งหลบภัยมรสุมของโลกมาลีชมพู ป่าเป็นที่พักพิงของนกหินีหนาว แต่เมื่อหันกลับมามองตัวเองพบว่า คนรุ่นใหม่และผู้หญิงได้ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น และเหลือ

คนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ประกอบอาชีพประมง ในขณะที่บ้านในทอนกำลังเป็นที่รองรับการท่องเที่ยว พืชภัณฑ์กำลังจะถูกเปิดอย่างเป็นทางการ เริ่มมีคนภายนอก นายทุน นักธุรกิจเข้ามาใช้ประโยชน์มากขึ้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ร่วมกันของชุมชน เห็นว่า หลังจากที่เราโครงการวิจัยเสร็จสิ้นไปแล้ว กิจกรรมเพื่อส่วนร่วมในชุมชนน้อยมาก ต่างคนต่างทำมาหากิน จึงเห็นว่าหากมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมตอบสนองความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านที่เป็นงานเชิงอนุรักษ์ ขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางในการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชนได้ด้วย จึงเห็นว่าสำหรับรายชนน และปูดำ น่าจะใช้เป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนหันหน้าเข้าหากัน ช่วยกันทำสิ่งดีเพื่อปกป้องชุมชน ให้คนในชุมชนหันกลับมาเรียนรู้ร่วมกันอีกครั้ง โดยใช้ทรัพยากรบนทุนเดิมที่มี เป็นสิ่งที่เหมาะสม และน่าจะสามารนำไปสู่ความเข้มแข็งมั่นคงทั้งด้านอาหาร และคุณภาพชีวิต เกิดความยั่งยืนในการจัดการในระยะยาว

โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาการเพาะเลี้ยงสาหร่ายขนนก และปูดำ เพื่อเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนบ้านในทอนให้สามารถเป็นฐานอาชีพ ฐานรายได้ และฐานอาหารสำหรับคนในชุมชน และเพื่อพัฒนาให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติป่าชายเลนบ้านในทอน

คุณอาร์มณ เสลา (ทีมชุมชน) :

สิ่งที่เราได้ทำในโครงการนี้เพื่อเพิ่มรายได้ คือการทดลองเลี้ยงปูดำ ทดลองเลี้ยงไว้ 2 ตัว และเลี้ยงสาหร่าย แต่ไม่ได้มีตลอดทั้งปี พอฝนตกก็ตายหมด การเลี้ยงปูดำในพื้นที่หมู่ 11 ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่นายทุนเคยเลี้ยงกุ้ง มีขนาดพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ การเลี้ยงปูดำต้องทำที่กั้นน้ำไว้ วิธีการเลี้ยงจะ ใส่ในกะลามัง แต่ปัญหาคือตอนที่ปูท้องแก่ออกมาแล้วเราไม่ได้ดูแลอย่างต่อเนื่อง มันก็เลยตาย ต่อมา มีการปล่อยปูในป่าโกงกางโดยการกั้นเป็นคอก มีการเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดมาทำพิธีเปิด เป็นการศึกษาว่าปูมีการเจริญเติบโตอย่างไร ก็เริ่มเห็นการเจริญเติบโตของปู มีชาวบ้านเริ่มมาเลี้ยงปูมากขึ้น แต่ก็เจอปัญหาปูที่ออกไข่แล้วหลุดลอยออกไปจากตะแกรงที่ใช้กั้นคอกปู จึงมีการปรับโดยการใส่กระเบื้องกั้นเพื่อป้องกันการหลุดลอยออกไป ปูที่ทดลองเลี้ยงมีทั้งหมด 3 วิธี มีการกั้นคอกสามชั้น เพื่อดูการเจริญเติบโตและการขยายพันธุ์ของปู ปัจจุบันราคาปูกิโลละ 150 บาท ปูที่เลี้ยงแบ่งเป็น ปูเล็ก ปูขุน และปูไข่ การทดลองเลี้ยงปูจะต้องเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนอย่างต่อเนื่อง

ผู้ใหญ่นอม รอดเสน(ทีมชุมชน) :

ผมมีประสบการณ์การทำงานวิจัยมาแล้ว 4 โครงการ เริ่มต้นทำงานวิจัยเรื่องป่าชุมชนเมื่อปี 2542 แต่การทำงานเรื่องการเลี้ยงปูกับสาหร่ายนั้นเป็นเรื่องใหม่ ในเรื่องของปูกำลังอยู่ระหว่างการทดลอง เช่นเดียวกับเรื่องของสาหร่ายที่กำลังทำการทดลองเช่นกัน โดยจะเลี้ยงสาหร่ายไว้ในกระชัง สาหร่ายจะมีสองแบบคือ สาหร่ายขนนก และสาหร่ายลูกบิด ซึ่งสาหร่ายขนนกจะยาว แต่สาหร่ายลูกบิดจะสั้น เวลาจะหาสาหร่ายไปขายจะต้องเอาในที่น้ำลึกๆ

การทำงานโครงการ ในเรื่องการเลี้ยงปูดำและสาหร่ายนั้นจะเน้นเรื่องของความร่วมมือจากคนในชุมชน เพราะถ้าคนเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมโครงการก็จะเชื่อมโยงไปถึงเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนและรักษาสภาพแม่น้ำในชุมชนให้เหมาะกับการเลี้ยงปูและสาหร่าย ก็จะทำให้ทรัพยากรป่าไม้สมบูรณ์ และยังทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วย

คุณสมบัติ ชันนุ้ย(ทีมชุมชน) :

ความหวังที่เราอยากเห็นร่วมกันในอนาคตคือการกำหนดกฎกติกาในการดูแลรักษาป่าชายเลนในชุมชน

คุณนิษฐา จุลบล(พี่เลี้ยงโครงการจังหวัดตรัง) :

สิ่งที่ทีมชุมชนบ้านในทอนเล่าให้ฟังนั้น เป็นความพยายามที่จะเชื่อมโยง คน งานที่ทำ เวลา และรายได้ บ้านในทอนทุกวันนี้คนทำอาชีพหลากหลาย ในแต่ละวันคนจะขึ้นรถออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน ในขณะที่จริงๆ แล้วนา

หมู่บ้านมีศักยภาพมากพอที่จะสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน สภาพของเยาวชนในชุมชนมีความคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ คือเรียนไม่จบกลับมามีลูก ในขณะที่พื้นที่ในการทำมาหากินมีเท่าเดิม แต่คนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้อาชีพในชุมชนลดลง ดังนั้นคนจึงดิ้นรนออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน การทำโครงการเรื่องปูกับสาหร่าย เป็นเรื่องที่ชาวบ้านคุ้นเคยมาตั้งแต่เล็ก แต่ว่าการทำงานเชิงทดลองนี้แสดงให้เห็นว่าความรู้ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงปูและสาหร่ายยังมีน้อยโดยเฉพาะความรู้เฉพาะด้าน ซึ่งต้องใช้เวลาในการลองผิดลองถูก และเป็นการให้โอกาสแก่ชุมชนในการค้นหา และต้องใช้เวลาในการสร้างคน ซึ่งในอนาคตทางมหาวิทยาลัย หรือทาง มอ.ตรังน่าจะเข้ามาหนุนได้ ยกตัวอย่างเช่น เรื่องสาหร่ายที่เอาไปต้มไม่ได้เพราะมีลักษณะเป็นวุ้น แต่เมื่อทดลองเอาไปใส่ถุงไว้ 3 วันก็ยังสามารถเก็บเอาไว้ได้ แต่สีจะเปลี่ยนจากสีเขียวกลายเป็นสีขาว ซึ่งสิ่งที่เราไม่รู้คือเรื่องของสรรพคุณที่มีต่อร่างกายจะมีอะไรบ้าง ตรงนี้ทางมหาวิทยาลัยน่าจะมาเสริมได้ ตอนนี้ชุมชนกำลังจะกันพื้นที่เพื่อเลี้ยงสาหร่ายและเพื่อป้องกันไม่ให้คนภายนอกมาเก็บเอาสาหร่ายไป

ช่วงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ :

คุณรัตนา กิติกร(มูลนิธิสยามกัมมาจล) :

ทั้งสองชุมชนนี้เริ่มต้นทำงานในประเด็นที่ยาก กรณีของคลองชีล้อมพบว่าชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าน้อยลง และเป็นป่าผืนสุดท้ายที่ยากรักษาเอาไว้ คำถามคือเมื่อต้องการรักษาแล้วจะรักษาอย่างไร จึงมองไปที่กลุ่มเยาวชน แต่ในอนาคตอาจจะต้องชวนกันมาทบทวนดูว่านอกจากเยาวชนแล้วยังมีใครอีกบ้างที่น่าจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า

ในขณะที่การดึงเอาเยาวชนเข้ามาร่วมทำงานด้วยนั้นก็อาจจะมองเด็กที่อยู่นอกระบบ เช่นเยาวชนที่กลับเข้ามาอยู่ในชุมชน และหาวิธีการที่จะสร้างหรือดึงศักยภาพของเยาวชนออกมา ในส่วนของบ้านในทอน เป็นชุมชนที่รู้จักกันมานานนับสิบปีแล้ว จะเห็นถึงความเข้มแข็งของทีมเมื่อครั้งที่ร่วมกันทำงานอนุรักษ์ป่าชายเลนนับหมื่นไร่ ซึ่งเราเองก็ยังติดกับภาพตรึงนั้นอยู่ แต่ช่วงห้าปีที่ผ่านมาสภาพพื้นที่เปลี่ยน คนใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนลดลง คนออกไปทำงานรับจ้างข้างนอกมากขึ้น ความคิดหรือทัศนคติเปลี่ยนไป ซึ่งในการทำงานของทีมโครงการปัจจุบันก็อาจจะยากขึ้น โดยเฉพาะการเป็นคนกลุ่มใหม่ แต่ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการทำงานร่วมกัน การได้มานั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ก็อยากให้กำลังใจในการทำงานต่อไป ซึ่งโจทย์ที่สำคัญก็คือการทำอย่างไรให้คนเห็นความสำคัญแล้วอยากมาร่วมโครงการด้วย

อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง :

สนใจเรื่องของการสร้างหลักสูตรทำอย่างไรให้เรื่องการจัดการป่าชายเลนได้กลายเป็นหลักสูตรเพื่อเข้าไปสอนในโรงเรียนได้ ซึ่งตรงนี้ทางมหาวิทยาลัยมีบุคลากรที่สามารถเข้ามาเป็นแรงสนับสนุนได้ในเรื่องการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน และยินดีเข้ามาร่วมทำงานกับชุมชนในโอกาสต่อไป

ศ.นพ. วิจารย์ พานิช :

ทั้งสองพื้นที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ และพยายามเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งจริงๆ แล้วยังมีความรู้
อีกชุดหนึ่งคือ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อย่างเช่นสาหร่ายก็จะมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งถ้าเอาความรู้สองอย่างมาเจอ
กันคือความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และพยายามยกระดับความรู้เหล่านี้ขึ้นด้วยการ
ทำงานของชุมชน ดังนั้นสิ่งที่ท้าทายต่อไปคือการเชื่อมโยงระหว่างความรู้สองสาย คือ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเชื่อมโยงกัน สิ่งสำคัญที่ต้องทำต่อควบคู่ไปด้วยก็คือการเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่จะเข้ามา
หนุนให้ความรู้ทั้งสองสายนี้มาเจอกัน เช่น การเชื่อมกับมหาวิทยาลัยในการเติมเต็มความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามา เป็นต้น
